

Temat: Jesień Ludów

Zapoznaj się z poniższym tekstem i wykonaj polecenia.

■ Jesień Ludów

W podpisanym w 1975 r. Akcie końcowym KBWE państwa bloku wschodniego zobowiązały się do przestrzegania praw człowieka. Ich władze nie miały zamiaru respektować tego porozumienia, jednak kryzys gospodarczy i uzależnienie od pomocy Zachodu sprawiły, że nie mogły prowadzić otwarcie represji wobec przeciwników politycznych. Dzięki temu w drugiej połowie lat 70. w krajach podporządkowanych ZSRS zaczęły powstawać pierwsze organizacje opozycyjne. Powoływano również **komitety helsińskie**, które monitorowały przypadki naruszania praw człowieka. Podobne cele stawiały sobie organizacje takie jak polski **KOR** czy czechosłowacka **Karta 77**, na czele której stał **Václav Havel**. Na zmiany te duży wpływ miała także słabnąca pozycja ZSRS.

Proces przemian politycznych najszybciej i w sposób najbardziej burzliwy przebiegał w Polsce. Powstały w 1980 r. NSZZ „Solidarność” stał się symbolem przemian w bloku wschodnim. Zwycięstwo „Solidarności”

przyniosły przeprowadzone w czerwcu 1989 r. częściowo wolne wybory. W ich wyniku powstał rząd, na czele którego stanął pierwszy niekomunistyczny premier – **Tadeusz Mazowiecki**. Sprawilo to, że także w innych krajach zaczęto żądać wolnych wyborów i przywrócenia demokracji. Przez całą Europę Środkowo-Wschodnią przeszła fala rewolucyjnych zmian, w wyniku których szereg państw odzyskało suwerenność i wprowadzono w nich system demokratyczny. Proces ten nazwano **Jesienią Ludów**. W listopadzie 1989 r. do masowych demonstracji doszło w Czechosłowacji. W wyniku 10-dniowych pokojowych protestów, nazwanych **aksamitną rewolucją**, komuniści ustąpili. Nowym prezydentem został działający od lat w opozycji **Václav Havel**. Dzięki porozumieniu dotychczasowych władz komunistycznych i opozycji w połowie 1990 r. w Czechosłowacji przeprowadzono wolne wybory. Czechosłowacja w sposób pokojowy podzieliła się, tworząc dwa suwerenne państwa – Czechy i Słowację. Również na Węgrzech w 1989 r. komuniści zawarli z opozycją kompromis, w wyniku którego w kolejnym roku odbyły się tam wolne wybory. Dużo wolniej proces demokratyzacji przebiegał w Bułgarii, gdzie dochodziło do licznych politycznych skandali, a pierwsze wolne wybory wygrała partia byłych działaczy komunistycznych.

Efekt domina w 1989 roku

Jedno z haseł demonstrantów na placu Wacława w Pradze w listopadzie 1989 r. głosiło: „Polska – 10 lat, Węgry – 10 miesięcy, NRD – 10 tygodni, Czechosłowacja – 10 dni”. Ilustrowało ono w symboliczny sposób tempo obalania komunizmu w poszczególnych państwach Europy Środkowo-Wschodniej. Odzwierciedlało jednocześnie wpływ przemian w jednych państwach na podobne procesy w kolejnych (tzw. efekt domina).

Polecenie 1.

Wyjaśnij w zeszycie, co nazywano Jesienią Ludów ?

Inaczej sytuacja wyglądała w Rumunii. Tamtejszy przywódca **Nicolae Ceaușescu** [czyt.: nikolae czauszescu] odmawiał przeprowadzenia reform. W grudniu 1989 r., po aresztowaniu jednego z opozycjonistów, doszło tam do demonstracji ulicznych, które przerodziły się w walki z tajną policją. Na stronę społeczeństwa przeszło wówczas wojsko. Ceaușescu został aresztowany, skazany na śmierć i wraz z żoną rozstrzelany. W 1990 r. upadł system komunistyczny w Jugosławii, a rok później w Albanii. W Jugosławii wybuchła krwawa wojna domowa, która zakończyła istnienie wspólnego państwa południowych Słowian.

Do antykomunistycznych demonstracji doszło także w NRD. Pod ich naciskiem władze komunistyczne **9 listopada 1989 r.** otworzyły granice z RFN. W tej sytuacji tysiące ludzi ruszyły w stronę muru berlińskiego i zaczęły go burzyć. Strażnicy nie otrzymali rozkazu, jak mają reagować w tej sytuacji, więc ich nie powstrzymywali. Proces jednoczenia państw niemieckich formalnie zakończył się jednak dopiero w październiku 1990 r., gdy NRD przystąpiła do RFN.

■ Rozpad ZSRS

W ZSRS dzięki reformom Gorbaczowa stopniowo kształtowała się demokracja. W 1989 r. po raz pierwszy odbył się Zjazd Deputowanych Ludowych. 15% deputowanych stanowili kandydaci niezależni od partii komunistycznej. Rok później wybrano Gorbaczowa na nowo utworzony urząd prezydenta. Wbrew jego zamiarom demokratyzacja w ZSRS nie umocniła ustroju komunistycznego, ale przyspieszyła jego upadek. Wycofanie się z polityki imperialnej nie wpłynęło w znacząco pozytywny sposób na sytuację gospodarczą. Odradzały się natomiast aspiracje narodowe oraz konflikty religijne wewnątrz ZSRS.

W 1990 r. jako pierwsza deklarację niepodległości ogłosiła Litwa. Gorbaczow nie uznał tego aktu i wysłał na Litwę jednostki milicji w celu opanowania sytuacji. Podobne zamieszki wybuchały na Łotwie, w Estonii, Gruzji czy na Ukrainie. Stopniowo powstała opozycja wobec Gorbaczowa. Część polityków sowieckich, związanych z armią i ze służbą specjalną – KGB, była przeciwna demokratyzacji ZSRS.

Polecenie 2.

Obejrzyj film i wymień państwa powstałe po upadku ZSRS: <https://www.youtube.com/watch?v=becyn-jY0fk>

Pamiętaj Zdjęcie wykonanej pracy prześlij do nauczyciela drogą elektroniczną: znajdziesz go na Messengerze lub na e-mail awsobota@gmail.com Powodzenia !

Masowe protesty na ulicach Bukaresztu w grudniu 1989 r., które przerodziły się w walki z siłami wiernymi dyktatorowi Nicolae Ceaușescu.

Polecenie 2.

Obejrzyj film: <https://youtu.be/it52GjBmUGk>

19 sierpnia 1991 r. zorganizowali oni zamach stanu, nazywany **puczem Janajewa** od nazwiska przywódcy tego nieudanego przewrotu. Udało im się aresztować Gorbaczowa, ale działali tak nieudolnie, że nie zdołali uwięzić innego czołowego zwolennika przemian – **Borysa Jelcyna**. Stał on na czele oporu przeciwko zamachowi stanu. Po kilku dniach pucz udało się stłumić, ale w wyniku tych wydarzeń Gorbaczow stracił w oczach Rosjan autorytet. Ostatecznie zamach stanu doprowadził do rozpadu ZSRS. Chaos wykorzystały Łotwa i Estonia, ogłaszając niepodległość. Wkrótce to samo uczyniły Ukraina i Białoruś. 8 grudnia 1991 r. delegacje ZSRS, Ukrainy i Białorusi

podczas spotkania w Puszczy Białowieskiej (na obszarze ZSRS) podjęły decyzję o rozwiązaniu Związku Sowieckiego. W jego miejsce powołano **Wspólnotę Niepodległych Państw (WNP)**. Republiki związkowe stały się niepodległymi państwami, a Gorbaczow jako prezydent nieistniejącego Związku Sowieckiego podał się do dymisji.

Temat: Początek III Rzeczypospolitej

Zapoznaj się z tekstem poniżej i wykonaj polecenia:

■ Geneza Okrągłego Stołu

Sytuacja ekonomiczna Polski w końcu lat 80. XX w. stale się pogarszała. PZPR nie była w stanie zaproponować nowych rozwiązań politycznych, a liczba jej członków ciągle malała. Trudna sytuacja gospodarcza spowodowała kolejną falę strajków w maju i sierpniu 1988 r. Protestujący żądali podniesienia płac oraz ponownej legalizacji NSZZ „Solidarność”. Te wydarzenia oraz zmiany zachodzące w ZSRS zmusiły władze do rozpoczęcia rozmów z opozycją. Rolę mediatora odgrywał Kościół katolicki.

Spotkania z wybranymi przedstawicielami opozycji prowadził minister spraw wewnętrznych, generał **Czesław Kiszczak**. Celem rozmów było przygotowanie przyszłych zmian politycznych. Doszło także do zmiany rządu, na czele którego stanął przedstawiciel liberalnego skrzydła PZPR **Mieczysław Rakowski**. Chciano osłabić opozycję, proponując niektórym jej przedstawicielom wejście do rządu. Wszystkie

te działania nie przyniosły oczekiwanych skutków. Ostatecznie generał Kiszczak spotkał się z Lechem Wałęsą i zaprosił go do podjęcia rozmów w ramach **Okrągłego Stołu** w celu rozwiązania problemów politycznych i ekonomicznych kraju.

Wałęsa zaapelował do robotników o zakończenie strajków. W listopadzie 1988 r. przewodniczący „Solidarności” po raz pierwszy od 7 lat został pokazany w polskiej telewizji – podczas debaty z Alfredem Miodowiczem, szefem prorządowego Ogólnopolskiego Porozumienia Związków Zawodowych (OPZZ). Wbrew oczekiwaniom władz Wałęsa odniósł w tej debacie zdecydowane zwycięstwo.

■ Okrągły Stół

Rozmowy między przedstawicielami władzy (tzw. strony koalicyjno-rządowej), którym przewodniczył generał Czesław Kiszczak, a opozycją (tzw. stroną solidarnościowo-opozycyjną) z Lechem Wałęsą na czele,

Obrady Okrągłego Stołu w Pałacu Namiestnikowskim w Warszawie. Oprócz dwóch posiedzeń ogólnych z udziałem wszystkich uczestników toczyły się negocjacje przy tzw. stolikach i podstolikach, czyli w mniejszych grupach zajmujących się konkretnymi problemami.

odbywały się od **lutego do kwietnia 1989 r.** w Pałacu Namiestnikowskim (obecnie Pałac Prezydencki) w Warszawie. Posiedzenia były transmitowane przez radio i telewizję. Od początku odrębną pozycję starał się zająć OPZZ, a w roli mediatorów występowali przedstawiciele Kościołów rzymskokatolickiego i ewangelickiego. Równoległe z głównymi obradami toczyły się spotkania w zespołach zadaniowych oraz poufne narady w **Magdalence** pod Warszawą.

Ostatecznie po dwóch miesiącach negocjacji 5 kwietnia zawarto układ, zwany **kontraktem**. Na

jego mocy władze zgodziły się przywrócić urząd prezydenta państwa oraz przeprowadzić **częściowo wolne wybory** do sejmu i zupełnie wolne do nowo utworzonego senatu. Strona rządowa zagwarantowała sobie jednak 65% miejsc w przyszłym sejmie, a przedmiotem walki wyborczej miało być tylko 35% mandatów poselskich. Dzięki porozumieniu zawartemu 17 kwietnia **ponownie zalegalizowano NSZZ „Solidarność”**. Władze komunistyczne liczyły, że w zamian za dopuszczenie części opozycji do urzędów państwowych i parlamentu realną władzę utrzyma dotychczasowa ekipa, a ewentualne zmiany polityczne i gospodarcze następować będą stopniowo.

Polecenie 1.

Wymień główne ustalenia Okrągłego Stołu, zawarte w kontrakcie.

Zapoznaj się z tekstem poniżej i wykonaj polecenia:

■ Wybory czerwcowe

Termin pierwszych od ponad 40 lat wyborów z udziałem niekomunistycznej opozycji ustalono na **4 czerwca 1989 r.** W kwietniu działacze opozycji związani z Lechem Wałęsą wystawili jedną listę kandydatów do parlamentu. Z kolei w maju zaczęła się ukazywać pierwsza gazeta opozycyjna w oficjalnym obiegu – „**Gazeta Wyborcza**”, która swoim tytułem bezpośrednio nawiązywała do planowanych wyborów. Wkrótce zaczęto wydawać na nowo „**Tygodnik Solidarność**”.

Wybierając termin wyborów, komuniści liczyli, że „Solidarność” nie zdoła się do nich przygotować w tak krótkim czasie. Jednak nie wzięli pod uwagę determinacji polskiego społeczeństwa do zmiany systemu komunistycznego. Przy frekwencji wynoszącej 62% uprawnionych do głosowania wybory zakończyły się zwycięstwem „Solidarności”, która zdobyła maksymalną dopuszczalną liczbę 35% mandatów w sejmie i 99 ze 100 miejsc w senacie. Posłowie i senatorowie wybrani z listy Komitetu Obywatelskiego przy przewodniczącym NSZZ „Solidarność” Lechu Wałęsie utworzyli **Obywatelski Klub Parlamentarny (OKP)**. Jego przewodniczącym został **Bronisław Geremek**.

Sam Lech Wałęsa nie startował w wyborach, zachował pozycję obserwatora i komentatora wydarzeń.

Zgodnie z umową kontraktową z Magdalenki **prezydentem PRL** został **generał Wojciech Jaruzelski**, wybrany na to stanowisko 19 lipca 1989 r. przez Zgromadzenie Narodowe przewagą tylko jednego głosu. Okazało się bowiem, że wielu posłów wybranych z list PZPR i jej sojuszników nie popierało tej kandydatury. Na stanowisko premiera Jaruzelski mianował generała Czesława Kiszczaka. Lech Wałęsa, korzystając z pogłębiającego się osłabienia PZPR, postanowił wówczas zakwestionować część ustaleń Okrągłego Stołu i na czele rządu postawić osobę związaną z opozycją. Adam Michnik, jeszcze przed wyborem generała Jaruzelskiego na prezydenta, rzu-

■ Budowa III Rzeczypospolitej

Po zatwierdzeniu nowego rządu 12 września 1989 r. Tadeusz Mazowiecki wygłosił w sejmie **exposé** [czyt.: ekspozycja], czyli przemówienie, w którym przedstawił program swojego gabinetu. W trakcie wystąpienia zasłabł, a po powrocie na mównicę zażartował, że znalazł się w takim stanie jak polska gospodarka. Rzeczywiście sytuacja ekonomiczna kraju była fatalna, ponieważ Polska stanęła na skraju bankructwa. Dodatkowo odchodzący rząd Mieczysława Rakowskiego uwolnił ustalane dotąd ogólnie ceny towarów i usług. Doprowadziło to jesienią 1989 r. do hiperinflacji, czyli bardzo dużego wzrostu cen.

Plakat wyborczy „Solidarności” z 1989 r. odwoływał się do postaci szeryfa z popularnego westernu *W samo południe*. Twórcą afisza był Tomasz Sarnecki.

cił hasło w „Gazecie Wyborczej”: „Wasz prezydent, nasz premier”. Wyznaczony na urząd premiera Czesław Kiszczak nie uzyskał poparcia wymaganej większości parlamentarnej i nie zdołał utworzyć rządu. Rozmowy grupy doradców Wałęsy (m.in. Jarosława Kaczyńskiego) doprowadziły do porozumienia opozycji solidarnościowej ze współdziałającymi dotąd z komunistami partiami ZSL i SD, które wraz z OKP stworzyły koalicję sejmową. Wyznaczony na urząd premiera Kiszczak nie uzyskał poparcia wymaganej większości parlamentarnej i nie zdołał utworzyć rządu. W tej sytuacji misję jego powołania powierzono **Tadeuszowi Mazowieckiemu**, którego kandydaturę wysunął Lech Wałęsa. Skład nowego gabinetu sejm zatwierdził **12 września 1989 r.**

Polecenie 2.

Wyjaśnij, co oznaczało hasło: „Wasz prezydent, nasz premier”?

Rząd Tadeusza Mazowieckiego miał charakter koalicyjny, a w jego skład wchodził politycy OKP, ZSL, SD oraz przedstawiciele PZPR. Przedstawiciele dawnej władzy zachowali w nim kontrolę nad resortami siłowymi – ministerstwem obrony i ministerstwem spraw wewnętrznych. Spowodowało to zatajenie wielu działań poprzedniego systemu, w tym także zbrodni, gdyż w tym okresie celowo niszczone akta służb bezpieczeństwa. Przedstawiciele opozycji solidarnościowej przejęli odpowiedzialność za gospodarkę i dyplomację. Ministrem finansów został **Leszek Balcerowicz**, a ministrem spraw zagranicznych **Krzysztof Skubiszewski**.

Głównym celem tego rządu było wprowadzenie w Polsce systemu demokratycznego. **29 grudnia 1989 r.** przyjęto historyczną nazwę państwa: Rzeczpospolita Polska i przywrócono orła w koronie w godle. Podjęto też inne działania mające na celu zniesienie ustroju komunistycznego. Zlikwidowano cenzurę, a Służbę Bezpieczeństwa przekształcono w **Urząd Ochrony Państwa (UOP)**, jej funkcjonariuszy poddano zaś **weryfikacji**. Zmieniono też nazwę Milicja Obywatelska na dawną – policja. Rozwiązano ORMO i ZOMO. Przywrócono tradycyjne święta – 3 Maja i 15 Sierpnia, a zniesiono komunistyczne – 22 Lipca. Z konstytucji usunięto zapis o kierowniczej roli PZPR, gospodarce socjalistycznej i nierozrwalnym sojuszu z ZSRS. W maju 1990 r. przeprowadzono pierwsze wybory do władz lokalnych, co umożliwiło odtworzenie samorządu terytorialnego. Odbudowywane powoli po latach rządów komunistycznych państwo polskie zaczęło nazywać **III Rzeczpospolitą**.

Polecenie 3.

Wypisz, jakie zmiany wprowadzono 29 grudnia 1989 roku ?

Pamiętaj !

Zdjęcie wykonanej pracy prześlij do nauczyciela drogą elektroniczną: znajdziesz go na Messengerze lub na e-mail awsobota@gmail.com

Powodzenia !